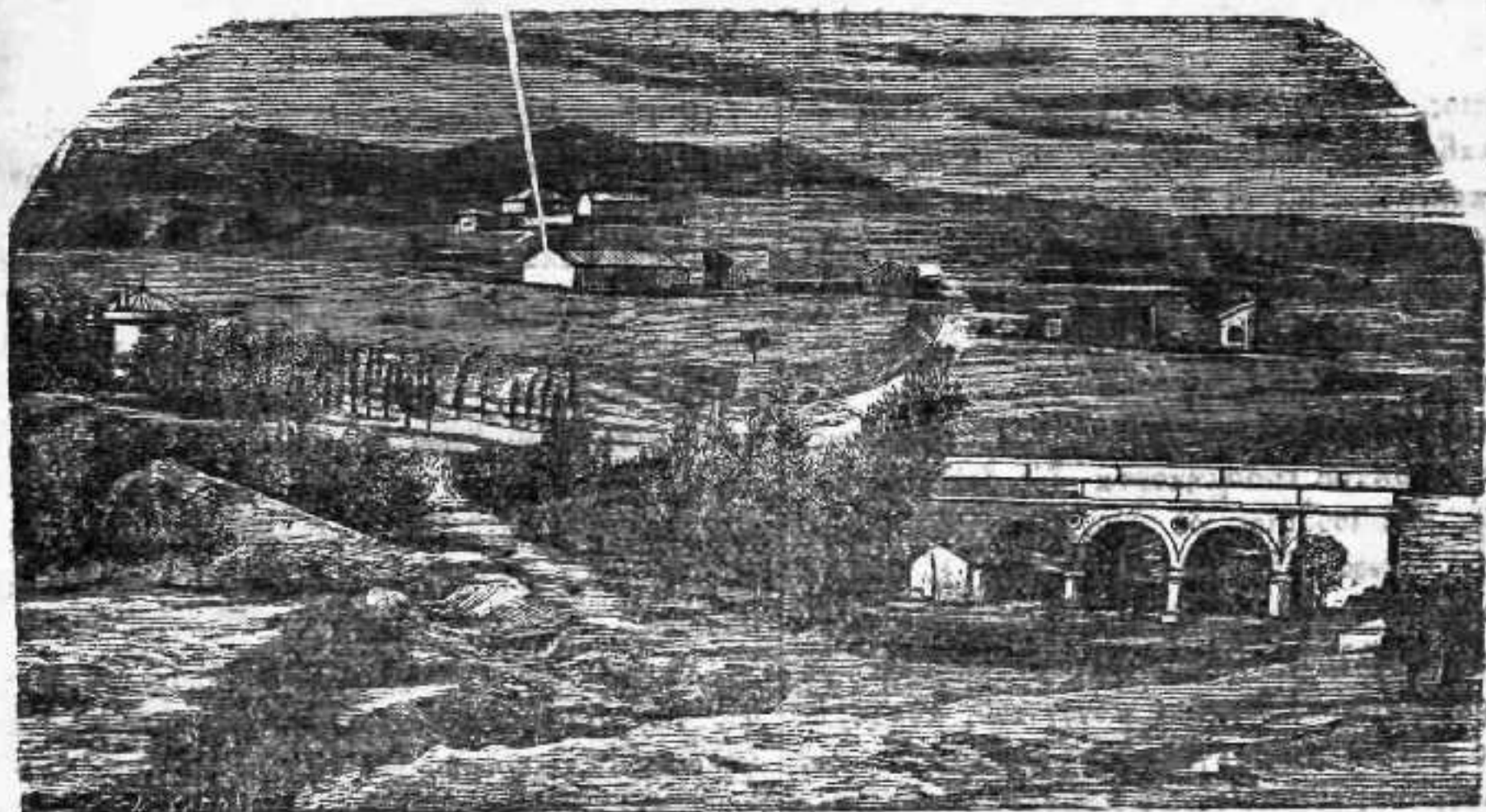

ΕΤΟΣ Δ'.

Εν ΑΘΗΝΑΙΣ, 30 Μαρτίου 1872.

ΦΥΛΛ. ΚΒ'.

Ο Λ Ι Γ Α

ΠΕΡΙ ΕΠΙΚΗΔΕΙΩΝ ΤΕΛΕΤΩΝ.

Πρό τινων ἡμερῶν ἐωρτάσαμεν τὸ Σάββατον τῆς ἀναμνήσεως τῶν κεκοιμημένων, ἐορτὴν κοινὴν εἰς πάντας, διότι καὶ ἡ λύπη εἶναι κοινὴ καὶ παγκόσμιος· διότι τίς δὲν ἔχει πατέρα, μητέρα, ἀδελφόν, ἢ ἀδελφὴν περιμένοντα τὴν προσφορὰν ἐνός ἀνθους, ὅπερ ἀμφιβάλλομεν ἂν θὰ διαφύγῃ τὰς ἀρπακτικὰς χεῖρας φιλοκάλου τινος διαβάτου, ἐνός δακρύου, ἢ τοῦλάχιστον ἀπλῆς ἀναμνήσεως;

Αὕτη ἡ μετὰ τοῦ Ἄδου ἀλληλογραφία ἐνώνει διὰ τῶν ἀναμνήσεων, ἅπαξ τοῦλάχιστον τοῦ ἔτους, τοὺς κεχωρισμένους, ἂν καὶ ἐν Σύρῳ, κατ' ἐξαίρεσιν ὅλου τοῦ κόσμου, καὶ μεταφέρονται οἱ τεθνεῶτες κατ' ἄλλην τινα ἐποχὴν, κατὰ τὰς ἐκλογάς, ἵνα ἐξασκήσωσι τὸ πολυτιμώτερον τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου, τὸ τοῦ ἐκλέγειν.

Ὅλοι οἱ λαοὶ τιμῶσι τοὺς ἀποθανόντας, ἀλλὰ διαφορετρόπως καὶ ἴσως ὀλόκληροι τρόμου δὲν δύνανται νὰ περιλάβωσι τὴν περιγραφὴν τῶν διαφόρων ἐπικηδείων τελετῶν. Ἐπειδὴ δὲ συνήθως εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τὰ ἀγιώτερα καὶ σπουδαιότερα ἔχουσι τὸ γελοῖον καὶ βάρβαρον μέρος αὐτῶν, διὰ τοῦτο, ἄλλαι μὲν

τῶν τελετῶν κινουσι τὴν φρίκην, ἄλλαι δὲ τὸ γέλωτα.

Τὸ θρηνεῖν τοὺς νεκροὺς εἶναι ἀρχαιοτάτην συνήθειαν, ἥτις κατόπιν κατέστη ἐμπορίον ἀνατιθέμενον εἰς τὰς *praefixas*, αἵτινες δὲν ἦσαν ἄλλο ἢ γυναῖκες, ἔργον ἔχουσαι τὸ ἐπὶ μισθῷ θρηνεῖν. Οἱ Κίμβροι ἐθρήνουν μόνον τοὺς ἐξ ἀσθενείας ἢ γήρατος ἀποθνήσκοντάς, διὰ δὲ τοὺς φονευμένους εἰς τὸν πόλεμον ἐτάλουν πανήγυριν. Ἐθιμον καθιερωμένον καὶ ἐν Σπάρτῃ καὶ ἐν μέρει διατηρούμενον μέχρι τοῦδε. Ἀναφέρομεν ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων καὶ τὸ ἐξῆς παράδειγμα· εἰς Μανιάτην τινα ἠγγέλθη τὸ 1830 ὁ θάνατος τοῦ μόνου ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ ἐξ ἀσθενείας, οὗτος δὲ εἶπεν «Εἶχα τρεῖς υἱοὺς, ὁ Γιάννακας ὅσχωθήν ἔς τὴν Τριπολιτζᾶ, ὁ Μιχάλης ἔς τὸ Νιόκαστρο, ὁ Γεώργιος πέθανε ἔς τὸ κρεββάτι ὅσων πῶς ὕψωσεν πέρσι τὸ μουλάρι τοῦ κουμπάρου μου μες τὸν ἀχειριῶνα»!!!

Ὁ Νουμᾶς διέταξεν ἵνα μὴ θρηνῶσιν ἐπὶ τῷ θανάτῳ παίδων ἐχόντων ἡλικίαν ἑλαττόν τῶν τριῶν ἐτῶν, ἔθιμον ὁμοιάζον κατὰ τι μὲ τὸ ὑπάρχον εἰσέτι εἰς τινα τῶν Κυκλάδων, τὴν Θήραν, ὅπου δὲν θρηνοῦνται τὰ μὴ εἰσέτι συμπληρώσαντα τὸ ἑβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας των, καθὼς καὶ οἱ ὑπερβαίνοντες τὸ ἑβδομηκιστόν.

Παρά τισι γένεσι τῆς Ρώμης ὁ θρῆνος διήρκει ἐννέα ἡμέρας μεθ' ὧς ἐτελοῦντο ἐννεαήμεροι τελεταὶ καὶ ἀγῶνες, περὶ ὧν ἀναφέρει ὁ

Ὁράτιος, καὶ περὶ ὧν ὁ Τίτος Λίβιος λέγει ὅτι ἔλαβον ἀρχὴν ἐπὶ τοῦ πρώτου Καρχηδονικοῦ πολέμου. Εἰς δὲ τὴν νῆσον Κέα ἀναφέρει Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός ὅτι οὐδ' ἐθρήνουν οὐδὲ διετήρουν σημεῖον πένθους, ἐκτὸς τῆς μητρὸς, ἥτις ἔφερε πένθος ἐπὶ ἐν ἔτος ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ υἱοῦ.

Ὁ Λυκούργος ὥρισεν ἑνδεκα ἡμέρας πένθους, οἱ δὲ Αἰγύπτιοι ἐβδομήκοντα δύο διὰ τοὺς βασιλεῖς. Οἱ Ἰουδαῖοι δὲ δὲν εἶχον ὠρισμένον χρόνον θρήνου, ὅθεν βλέπομεν τὸν μὲν Ἰακώβ θρηνούμενον ἡμέρας ἑπτὰ, τὸν δὲ Μωϋσῆν τριάκοντα καὶ ἄλλους περισσοτέρας· ἐν τῇ Ῥώμῃ δὲ μὴ ἀρκούμενοι νὰ θρηνῶσι μόνον τοὺς αὐτοκράτορας καὶ νὰ τοῖς ἐγείρῳσιν ἀγάλματα καὶ στήλας, τοὺς ἐθεοποιοῦν· ὁ πρῶτος ἀναφερόμενος ὡς ἀπολαύσας τῆς τιμῆς ταύτης εἶναι ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ.

Οἱ Ἕλληνες ἔκαιον τὰ πτώματα, ὡς ἀναφέρει ὁ Ὅμηρος περὶ τοῦ Πατρόκλου. Μεταξὺ τῶν ἐθνῶν τῶν Ἑλλήνων ἀξιωμακτικότερον εἶναι καὶ τὸ ἐξῆς. Πρὶν θέσῃσι τὸν νεκρὸν ἐπὶ τῆς πυρᾶς ἔκοπτον ἢ τὴν κόμην ⁽¹⁾ ἢ ἓνα τῶν δακτύλων ἢ καὶ ἄλλο μέρος τοῦ σώματος τῶν καὶ ἀφιέρουν τοῦτο εἰς τὸν νεκρὸν. Τὸ αὐτὸ δὲ ἐποιοῦν καὶ οἱ Ταῦροι κόπτοντες ἐπὶ τῷ θανάτῳ φίλου τινος, κατὰ τὴν ἀξίαν του, ἢ μέρος τοῦ ὠτίου, ἢ τὸ ὄλον, ἢ καὶ ἄλλο μέρος αὐτῶν. Οἱ Πάνηβοι, τούναντιον, λαὸς Λιβυκός, ἐκράτουν μέρος τοῦ νεκροῦ, συνήθως τὴν κεφαλὴν, καὶ περιχρυσώνοντες ἐθεώρουν ὡς τιμαλφές τι.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐθεώρουν δυστύχημα καὶ συμφορὰν ἔαν, ἐν τινι μάχῃ, δὲν κατάρθουν νὰ ἐνταφιάσῃσι τὰ πτώματα τῶν φονευθέντων· οἱ Ἀθηναῖοι μάλιστα ἐτιμῶρουν διὰ θανάτου τοὺς στρατηγοὺς, οἵτινες δὲν εἶχον φροντίσει νὰ κηδεύσῃσι ταῦτα· καὶ τοσοῦτον ἐφρόντιζον ἵνα τὰ σώματα τῶν συγγενῶν αὐτῶν κηδευθῶσιν, ὥστε διηγοῦνται περὶ τοῦ Κίμωνος, υἱοῦ τοῦ Μιλτιάδου, ὅτι ἀφῆκε νὰ φυλακισθῇ παρὰ τῶν δανειστῶν τοῦ πατρὸς του ἵνα ἐλευθερωθῇ τὸ πτώμα ἐκείνου. Οἱ δ' Ἀλβανοὶ καὶ οἱ ἡμέτεροι ἀρματωλοὶ μεγίστην καταισχύνην ἐθεώρουν ἂν, ἐν τινι μάχῃ, δὲν κατάρθουν νὰ κόψῃσι καὶ λάβῃσι μεθ' ἑαυτῶν τὰς κεφαλὰς τῶν φονευθέντων συντρόφων των.

(1) Τὸ ἔθιμον τοῦτο διατηρεῖται εἰσέτι ἐν Στερεᾷ Ἑλλάδι καὶ πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν κυρία τις προσέφεραν εἰς τὸν φονευθέντα σύζυγόν τῆς τὴν κόμην τῆς.

Οἱ Γερμανοὶ, ὡς ἀναφέρει ὁ Τακίτος, οὐδεμίαν φιλοδοξίαν εἶχον περὶ τῆς κηδείας τῶν νεκρῶν των, μόνον τὰ σώματα τῶν ἀνδρείων στρατηγῶν ἔκαιον ἐπὶ πυρᾶς εὐωδῶν ξύλων καὶ κατόπιν ἐκάλυπτον διὰ σωροῦ χώματος, ὑψηλοῦ συνήθως καὶ χλόης, ἔκλαιον δὲ ὀλίγον ἢ μᾶλλον οὐδόλως. Οἱ Γάλλοι τούναντιον, κατὰ τὸν Καίσαρα, ἠγάπων τὰς μεγαλοπρεπεῖς κηδείας, ῥίπτοντες ἐν τῷ μέσῳ θορυβῶδων θρήνων ἐπὶ τῆς πυρᾶς τῶν νεκρῶν τὰ ἀγαπητὰ αὐτῶν, ὅπλα δηλαδή, κοσμήματα, ζῶα ἢ καὶ δούλους.

Ἄλλ' ἂν καὶ πολλοὶ λαοὶ ἐξεδήλουν τὸ πένθος των διὰ κλαυθμῶν, ἄλλοι τούναντιον διὰ γέλωτος καὶ συμποσίων, ἅτινα μάλιστα ἐτέλουν ἐπὶ τῶν τάφων. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἰδίως δὲ οἱ Λοκροὶ, ὡς καὶ οἱ Ἑβραῖοι καὶ τινες τῶν βαρβάρων, ὡς οἱ Τράουσοι, λαὸς Θρακικὸς, οἱ Καυκάσιοι, ἐτέλουν συμποσία ἐπὶ τῷ θανάτῳ συγγενοῦς των τινός, ἔθιμον εἰσέτι διατηρούμενον ἐν Σκωτίᾳ, ἀναφερόμενον δὲ καὶ ἐν τινι τῶν μυθιστορημάτων τοῦ Βάλτερ Σκῳτ, ἐν Κίνα, καθὼς καὶ ἐν τισι τῶν Ἑλληνικῶν νήσων ὑπὸ τὸ ὄνομα Μακαρία.

Ἄλλ' ὁ κλαυθμὸς ἢ ὁ γέλως δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσιν, οὐχὶ ὅμως τόσον εὐκόλως καὶ ἐθιμὰ τινα γελοῖα καὶ βάρβαρα ὑπάρχοντα παρὰ τισιν ἔθνεσι. Διότι τίς δύναται νὰ κρατήσῃ τὸν γέλωτα ἀναμιμνησκόμενος τοὺς Γαλάτας θέτοντας εἰς τὴν χεῖρα τοῦ ἀποθανόντος ἐπιστολὴν ἐσφραγισμένην, ἵνα τὴν ἀναγνώσῃ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον, τοὺς Κολχοὺς κρεμάζοντας τοὺς ἱερεῖς καὶ ἀρχηγοὺς ἐπὶ τῶν δένδρων ἐκ τῶν ποδῶν, εἰς ἐνδειξὴν σεβασμοῦ, λαοὺς τινὰς τῆς Ἰνδικῆς θάπτοντας τοὺς νεκροὺς αὐτῶν ἐντὸς μέλιτος, τοὺς Φρύγας θέτοντας αὐτοὺς ἐπὶ δεκαπῆχων πετρῶν ὀρθίους καὶ γυμνοὺς, τοὺς Αἰγυπτίους δικάζοντας τοὺς νεκροὺς αὐτῶν τεταριχευμένους καὶ ἂν ἀπεδεικνύοντο ἄδικοι καὶ ἀσεβεῖς, ἀφίνοντας αὐτοὺς ἀτάφους, τοὺς Ἀλβανοὺς τοῦ Καυκάσου θέτοντας εἰς τὸ στόμα αὐτῶν νόμισμα ἵνα πληρώσῃ τὴν εἰς τὸν ἄλλον κόσμον εἰσοδόν, ἂν καὶ παρὰδοξάν μὲν φησὶν αὐτοὶ νὰ μὴ φροντίζωσι καὶ περὶ πληρωμῆς ἐνοικίου, τοὺς Τρωγλοδύτας, λαὸν τῆς Αἰθιοπίας, θένοντας τοὺς πόδας τοῦ ἀποθανόντος περὶ τὸν λαιμὸν καὶ κατόπιν θέτοντας τὸ σῶμα γυμνὸν ἐφ' ὑψηλοῦ μέρους τοῦ ἐδάφους καὶ λιθοβολοῦντας μέχρι οὗ σχηματίσωσιν ὑψωμα ἐφ' οὗ ἔθετον κέρας ἐλάφου (!!), τοὺς Κεῖους, καίοντας τὸν νε-

κρόν συναθροίζοντας τὴν κόνιν, εἰσερχομένους δὲ κατόπιν ἐντὸς πλοίου καὶ διασκορπίζοντας αὐτὴν εἰς τὴν θάλασσαν, τοὺς Σινδοὺς, ἀναφερομένους παρὰ Ν. Δαμασκηνῶ, οἵτινες ἐκάλυπτον τοὺς τάφους τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν μὲ ἰχθύας, ἀλλὰ τόσους, ὅσους πολεμίους εἶχον φονεύσει, ὥστε πιστεύομεν ὅτι πολλάκις τινὲς τῶν τάφων θὰ ἦσαν ἐξ ὀλοκλήρου κεκαλυμμένοι ὑπὸ ἰχθύων!

Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἡμῶν οἱ μὲν Μαλγάσιοι τοὺς νεκροὺς αὐτῶν κρεμῶσιν ἀπὸ τῶν δένδρων, οἱ δὲ ἄγριοι τοῦ Μεξικοῦ θέτουσιν αὐτοὺς ἐπὶ ὑψηλῶν δένδρων ὀρθίους.

Ἀλλ' ἐάν δια τὰ ἀνωτέρω ἴσως γελᾷ ὁ ἀναγνώστης, δια τὰ ἐπόμενα ὁμῶς θέλει φρικιάσει ἀναγινώσκων ὅτι οἱ μὲν Σκῦθαι ἔτρωγον τοὺς νεκροὺς αὐτῶν. οἱ δὲ Παδαῖγοι, Ἰνδικὸς λαὸς, ἐπὶ τῷ θανάτῳ ἀρχηγοῦ τινος, ἐφόνευσον πάντας τοὺς ἀσθενεῖς τῶν.

Τί δὲ νὰ εἶπῃ τις περὶ τῶν Ἰνδῶν, οἵτινες ὡς καὶ οἱ ἀναφερόμενοι ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου Κρηστοναῖοι Σκῦθαι, ἅμα ἀποθάνει βασιλεὺς τις ἢ ἄλλος ἐπίσημος, καίουσιν μετὰ τοῦ σώματός του, τοὺς ἵππους του, τοὺς κύνας καὶ τὴν ἀγαπητοτέραν τῶν συζύγων του; Τὸ θαυμαστὸν δ' εἶναι ὅτι μετὰ τῶν γυναικῶν τούτων ἐγείρεται ἄμιλλα τίς νὰ ἀπολαύσῃ τῆς τιμῆς ταύτης. Περὶ τῆς φρικώδους μάλιστα ταύτης συνηθείας οὐδεὶς δύναται νὰ ἀμφιβάλλῃ, καθότι ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις προσπαθεῖ νὰ ἐμποδίσῃ αὐτήν.

Ἐχομεν ὑπ' ὄψιν τὰ ἀπομνημονεύματα Ἀγγλου ἐν τῇ Ἰνδίᾳ ἀναφέροντος ὅτι, ἂν καὶ ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις προσπαθῇ δι' ὅλων τῶν μέσων, ἵνα καταργήσῃ τὸ σκληρὸν τοῦτο ἔθιμον, ἐν τούτοις κάποτε συμβαίνει πυρπόλησις χήρας τινος, ἀλλὰ κρυφίως· πρέσβη ποτὲ οὗτος εἰς τινα τοιαύτην τελετὴν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἰνδίας, ὅτε ἡ μέλλουσα νὰ καῇ, ἀναγνωρίσασα αὐτὸν ὡς Ἀγγλον, πλησιάζει καὶ τῷ λέγει μετὰ φωνῆς σταθερᾶς: «Χαίρω ὅτι εἰσθε ἐνταῦθα ἵνα ἴδῃτε τὸ συμβησόμενον. Σᾶς παρακαλῶ δὲ ἵνα εἴπητε τῷ κυρίῳ γενικῷ διοικητῇ τῶν Ἰνδιῶν ἂν ὠδηγήθῃ ἐπὶ τῆς πυρᾶς διὰ τῆς βίας» καὶ χαιρετίσασα τοὺς περιστῶτας ἀνέβη ἀταράχως ἐπὶ τῆς πυρᾶς.

Ἐκτὸς τῆς σκληρᾶς ταύτης συνηθείας ὑπῆρχεν ἐν τῇ Ἰνδικῇ καὶ ἄλλη τις ἐπίσης σκληρὰ διατηρουμένη ἴσως καὶ αὕτη εἰς τὰ ὀρεινότερα μέρη. Νὰ φονεύωσι δηλαδὴ μετὰ πολλῶν βασιάνων τὰ τέκνα τὸν ὑπὸ τοῦ γήρατος καταπε-

πονημένον πατέρα τῶν ὡς ἄχρηστον, ἕνεκα δὲ τούτου πάμπολλοι γέροντες προετίμων νὰ πηγαινῶσιν εἰς ἀπομεμακρυσμένον καὶ μονῆρες μέρος καὶ ἐκεῖ νὰ περιμένωσιν ἐν ἡσυχίᾳ τὸν θάνατον, ἄλλοι δὲ κλειόμενοι ἐντὸς τῶν τάφων ἀπέθνησκον ὑπὸ ἀσιτίας. Ἀλλὰ μήπως καὶ οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Σύρου, ὡς ἀναφέρει παράδοσις τις, τοὺς γέροντας δὲν ἐκρήμνιζον ἐκ τινος ὁρους πιθανῶς τοῦ ὀνομαζομένου Γεροῦσι ἢ κάλιον Γιουροῦσι; (1)

Παρόμοιόν τι συνέβαινε παρὰ τοῖς Ἑρούλοις κατοικοῖς χώρας τινος παρὰ τὸν Δούναβιν. Οὗτοι ἐθεώρουν ἄτιμον καὶ ἄδοξον ὥστε οἱ γέροντες καὶ οἱ χρονίαν τινα νόσον παθόντες νὰ ὑπάρχωσιν ἐν τοῖς ζῶσιν· ἦσαν δὲ καὶ ὑποχρεωμένοι οὗτοι νὰ ζητῶσι τὸν θάνατον παρὰ τῶν συγγενῶν τῶν, τὸν ὁποῖον οὗτοι μετ' εὐχαριστήσεως τοῖς προσέφερον.

Τὰ πλεῖστα τῶν ἀνωτέρω σκληρῶν καὶ βδελυρῶν ἐθίμων ἐξηλείφθησαν, καὶ ἂν που ἴχνος τι αὐτῶν ὑπάρχῃ, ὁ χριστιανισμὸς μετὰ τοῦ πολιτισμοῦ ἐλπίζομεν ὅτι θέλει ἐξαλείψῃ καὶ τοῦτο.

Ἐν Ἑρμουπόλει, τῇ 25 Φεβρουαρίου 1872.
Ν. . . .

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΤΡΩΑΔΙ.

Ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἰσαρλίκ.

Ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἀπὸ 12]24 Νοεμβρίου παρελθόντος ἔτους ἐκθεσίν μου, ἔχω νῦν τὴν τιμὴν νὰ εἰδοποιήσω τοὺς φιλομούσους ὅτι ἐπανελάβον τὰς ἀνασκαφὰς τὴν 20]1 μεσοῦντος μεθ' 100 ἐργατῶν Ἑλλήνων ἐκ τῶν γειτνιαζόντων χωρίων Ρενκλί, Καλιφάτλι καὶ Ἰενίτσαρι.

Κατὰ δὲ τὴν ἐξ Ἀθηνῶν ἀναχώρησίν μου ὁ κ. Λάθαμ, διευθυντὴς τοῦ ἀπὸ Πειραιῶς εἰς Ἀθήνας σιδηροῦ δρόμου, τοῦ χορηγοῦντος χάρις τῇ ἐξαιρέτῳ αὐτοῦ διευθύνσει 30 % ἐτήσιον μέρος τοῖς μετόχοις, εὐπρεστήθη νὰ μοι παραδώσῃ ὡς ὑποεπιστάτας δύο ἐπιτηδαιοτάτους

(1) Ἄν τὰ ταιούτων ἐξηκολούθει γενόμενοι μέχρι τοῦδε εἰμεθα βέβαιοι ὅτι πολλοί, ἅς μὴ λέγομεν ὀνόματα, θὰ εἶχον πρὸ ἐτῶν κρημνισθῇ ἐκ τοῦ ἀνωτέρω ὄρους, ἐν ᾧ ἤδη δύναται τις νὰ τοὺς ἴδῃ ἐν τῇ πλατείᾳ καθ' ἑκάστην ἐπέραν περιπατούντας ὡς ὑποψήφιους γ α μ β ρ ε ῦ ς.